

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ

В статті розкриваються витoki й сутність специфічно-європейської транскрипції мультикультуралізму, його нерозривний зв'язок з соціально-економічним розвитком повоєнної Європи та її імміграційною політикою другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Прослідковується динаміка наростання негативних симптомів в європейському мультикультурному просторі, їхня трансформація в досить трагічні наслідки терористичних актів, здійснених на ґрунті радикального ісламізму. Показано взаємозв'язок між поширенням настроїв радикального ісламізму та посиленням ксенофобських упереджень серед немусульманського населення Європи. Наголошується на значенні власне культурного складника у загостренні проблем європейського мультикультуралізму. Акцентовується увага на необхідності системного дослідження цього аспекту задля удосконалення культурнополітичних управлінських практик.

Ключові слова: мультикультуралізм; міграція; міграційна криза; ідентичність; ісламізація; ксенофобія; толерантність; культурна багатоманітність; культурна політика; міжкультурні комунікації.

Постановка проблеми. Статус Європи як одного з провідних гравців й цивілізаційних орієнтирів в сучасному глобальному світі актуалізує будь-яку проблематику досліджень, пов'язану з соціокультурним і політичним розвитком цього регіону. Особливо це стосується аналізу суспільних явищ і процесів, які, внаслідок тих чи інших причин, набувають стану надзвичайної політичної напруги. В зазначену категорію, безперечно, входить європейська міграційна криза останніх років, що призвела до розчарування суттєвої частини європейського суспільства в політиці мультикультуралізму. Страхі європейців щодо ісламізації яскраво відбилися на результатах європейських виборів 2017 р. Так, у Франції на виборах президента другою до фінішу прийшла Марин Ле Пен – лідер антиімміграційного «Національного фронту». В німецькому парламенті третє місце з легкістю посіла партія АдН («Альтернатива для Німеччини»), що традиційно виступає за збереження німецької ідентичності [11]. Проходження цієї ультраправої політичної сили в Бундестаг (вперше з часів Гітлера та Другої світової війни) дотепер ускладнює процес формування коаліційного німецького уряду. В Австрії до складу Національної ради (нижня палата парламенту) також третіми увійшли праві популісти («антиісламісти») з Австрійської партії свободи (АПС), перебравши на себе ключову роль в коаліційних перемовинах [2].

Отже, маємо констатувати, що мультикультуралізм, який понад півстоліття виступав одним із найважливіших соціально-політичних принципів, покладених в основу постмодерного європейського суспільства, в останній час піддається суворим історичним випробуванням. Неоднозначність у ставленні сьгоднішніх європейців щодо політики і практики мульти-

культуралізму та невизначеність подальшої його долі робить проблеми європейського мультикультуралізму актуальним предметом соціально-гуманітарних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед західних вчених проблеми реалізації політики ліберального мультикультуралізму в імміграційних країнах і національних державах розглядали Ч. Тейлор, У. Кімліка, Ч. Кукатас, С. Бенхабіб, М. Уолцер, Т. Модуд, С. Вейленд, К. Віндшаттл, К. Беттс, М. Лопес, А. Олунд, Ю. Хабермас, С. Хантингтон [6, с. 10], Р. Ле Коадік [9] та ін. Праці вказаних авторів висвітлюють мультикультуралізм, переважно, з соціальної, філософської, морально-етичної, соціально-економічної або політичної точки зору та у сполученні з проблемами міграції, з питаннями упереджень, стереотипів, дискримінації, конфліктів, а також з розробкою механізмів толерантності. Найбільш обговорюваною в глобальному соціо-гуманітарному дискурсі є практика мультикультуралізму, апробована в специфічних умовах саме західноєвропейських країн.

В українському науковому дискурсі термін «мультикультуралізм» поки не отримав широкого обговорення та використання. Увага українських дослідників зосереджувалася раніше переважно на аспекті формування толерантності як соціально-психологічної основи співжиття в мультикультурному суспільстві. На загальному фоні української соціо-гуманітаристики ж звертає на себе увагу ґрунтовний аналіз методологічних засад мультикультуралізму, здійснений в монографії Р. Жангожи [8]. Близьку проблематику розробляє А. Капуш. В статті О. Майбороди міститься аналіз поточної кризи європейського мультикультуралізму [10].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблематиці мультикультуралізму в цілому присвячена велика кількість наукових публікацій, проте цей складний, багатоаспектний суспільний і політичний феномен поки що недостатньо висвітлюється саме з культурологічної точки зору. Науковому дискурсу бракує аналізу альтернатив мультикультуралізму. Зрозуміло також, що публікації, здійснені до спалаху міграційної кризи 2015–2016 рр., зовсім не торкаються її перебігу, специфіки та наслідків. Автору доводиться іноді буквально трансформувати в науковий дискурс повідомлення з інформаційної стрічки новин задля аналізу нового фактичного матеріалу.

Мета статті полягає в тому, щоб виявити глибинні внутрішні суперечності європейського мультикультуралізму та окреслити його можливі подальші перспективи.

Виклад основного матеріалу. Багатозначним терміном «мультикультуралізм», перш за все, прийнято описувати такий аспект сучасного складного й динамічного соціального буття як його **культурна множинність, культурна багатоманітність**. Європейський мультикультуралізм значною мірою є похідним від європейської імміграційної політики другої половини XX – початку XXI ст., що, в свою чергу, нерозривно пов'язана з процесами створення успішної європейської економіки.

Авторами терміну й теорії мультикультуралізму вважаються Герберт Маркузе (1898–1979) – німецький й американський філософ, соціолог і культуролог та Ісайя Берлін (1909–1997) – видатний англійський філолог, історик, культуролог. Введення в дискурс німецькомовних наукових досліджень термінів «мультикультуралізм» і «мультикультурне суспільство» є заслугою Хайнера Гайсслера, що керував в свій час партією ХДС [6, с. 26]. Сьогодні цю політичну силу очолює Ангела Меркель, яка «загубила» на осінніх парламентських виборах 2017 р. близько дев'яти відсотків голосів саме через політику «відкритих дверей» [11].

Першими пропагандистами мультикультуралізму в Європі виступили представники німецького промислового капіталу, стурбовані погіршенням ситуації на ринку праці. Сприятливий ідеологічний фон для популяризації ідей мультикультуралізму утворювала також здійснювана європейськими інтелектуалами постмодерністська критика євроцентризму та колишнього колоніального асиміляторства.

Для подальшого викладу нашої теми важливим буде **розуміння мультикультуралізму як сукупності політичних практик**, спрямованих на управління культурною множинністю, культурним багатоманіттям [9, с. 58]. В європейській транскрипції це виявилось у створенні європейськими державами максимально сприятливих умов для збереження культурної ідентичності іммігрантів. Останніми виступали і виступають переважно вихідці з країн Північної Африки, Близького Сходу, Передньої, Центральної та Південної Азії, тобто колишніх колоній, які Британія і Франція звикли розглядати як свій власний історичний простір, незважаючи на суттєві релігійно-

культурні відмінності. Так само й Німеччина звикла сприймати турків як своїх постійних політичних партнерів, хоча й піддає іноді досить гострій критиці внутрішню політику президента Туреччини Р. Ердогана.

Зацікавлені в подоланні наслідків депопуляції населення через трагічні втрати часів Другої світової війни, а потім – через різке скорочення народжуваності в останні десятиліття XX ст., європейські уряди вжили заходів щодо збільшення робочих ресурсів своїх країн, стимулюючи приплив трудових мігрантів двома своїми мультикультурними зобов'язаннями:

1) забезпечити однаковий рівень життя як для корінного населення країни, так і для етнічних меншин;

2) забезпечити меншинам можливість вільного вибору між своєю етнічною ідентичністю та європейською культурною ідентичністю [5, с. 36].

В основі мультикультуралізму лежить дуже симпатична ідея про те, що **різні культури можуть не лише співіснувати, а й взаємозбагачувати одна одну**, утворюючи, врешті-решт, **єдиний культурний простір гармонійного поліетнічного суспільства**. Навряд чи можна знайти якісь етичні заперечення цій гуманістичній ідеї. Проте, з часом в системі міжкультурних комунікацій європейського суспільства виявилися негативні симптоми із стійкою тенденцією до свого посилення. Безперечно, вони не стосуються всіх колишніх іммігрантів, бо чимало з них перетворилися на добропорядних єврогромадян й навіть увійшли до складу західної еліти, як, наприклад, Амартія Сен – індійський економіст, професор Кембриджського університету, лауреат Нобелівської премії в галузі економіки за 1998 рік. Будучи радником ООН з програм людського розвитку, він приділяв надзвичайну увагу проблемам мультикультуралізму, зокрема, й з тієї причини, що був обізнаний з ними зсередини, з особистого досвіду [9, с. 64–65, 68].

Однією з таких проблем для Європи є те, що обидві іммігрантів схильні розвиватися як окремі ізольовані співтовариства. Користуючись розвинутою системою соціального захисту та ліберальними цінностями Заходу, іммігранти не надто прагнуть вивчати мову та культуру країни, що їх прийняла. І що зовсім вже є неприйнятним і трагічним – це **поширення ідей джихадизму**, «священної» війни з немусульманами **серед нащадків колишніх іммігрантів**, тобто серед тих поколінь етнічних меншин, що народилися вже в статусі єврогромадян. Вибух в лондонському метро 7 липня 2005 року, під час якого загинуло 56 осіб, для британців відкриттям свого вітчизняного ісламського тероризму – тим прикрішим, що Британія дуже активно підтримує свої етнічні меншини щодо збереження їх віри, мови і звичаїв [5, с. 37–38]. Опитування, проведені в Британії, виявляють досить високу долю британських мусульман, що самоідентифікуються спершу саме як мусульмани, а вже потім як британці. Причому молодь більш схильна робити такі заяви, аніж її батьки. До того ж іноді вона заражає радикальним ісламізмом своїх англосаксонських ровесників. Отже, не дивно, що «інтербригади» ІДІЛ мають можливість поповнюватись, зокрема, й вихідцями з європейського континенту.

З усіх європейських країн заходи щодо інтеграції іммігрантів в мейнстрім європейських культурних цінностей найактивніше вживає Франція. Це єдина європейська країна, чисельність населення якої, згідно розрахункам демографів, буде продовжувати зростати навіть за умови нульової міграції. Може цим і викликана її порівняна рішучість щодо культурної асиміляції мігрантів. Політика Франції спрямована на те, щоб кожний житель країни в громадських місцях дотримувався єдиних світських правил поведінки. В 2004 році було заборонено використання відвертих релігійних символів, зокрема, традиційної мусульманської хустки – *хіджаба*, в державних школах Франції. Останні розглядаються як **секулярні заклади**, відокремлені від будь-якої релігії та церкви [5, с. 39]. В 2011 році у Франції було прийнято закон, що забороняє в громадських місцях носити одяг, який закриває обличчя. Французький кінематограф активно пропагує ідею міжетнічних шлюбів та інших форм міжкультурної комунікації. Проте, гармонійного соціального партнерства на основі сучасної французької полікультурності поки що не склалося.

В 2005 році Франція переживає так звану «осінню пожежу» – погроми і масове підпалювання автомобілів іммігрантами з колишніх французьких колоній. Президент Жак Ширак визначив це явище «кризою цінностей, свідомості та ідентичності» [1]. Такими ж неспокійними виявилися 2006–2007 рр.

Наступним потрясінням, що набуло загальноєвропейського резонансу, став розстріл редакції сатиричного журналу «Charlie Hebdo» 7 січня 2015 року. Символічний збіг полягає в тому, що в цей же день у французьких книгарнях з'явився роман хедлайнера сучасної французької літератури, лауреата Гонкурівської премії Мішеля Уельбека про прихід ісламістів до влади у Франції в 2022 році. Назва роману «**Покірність**» в контексті твору отримує щонайменше три варіанти тлумачення:

- 1) схильність французьких інтелектуалів до конформізму;
- 2) слабкість європейського християнства перед обличчям ісламської експансії;
- 3) слово «іслам» в перекладі з арабської буквально означає «покірність» [4].

Актуальність порушеної Уельбеком проблематики посилилась унаслідок терактів, що були здійснені 13 листопада 2015 року одночасно в декількох районах Парижа (стадіон Stade de France, бульвари Шарон і Вольтер, концертний зал Bataclan; загалом в зазначеній рекреаційній та культурно-дозвіллевій зоні загинуло 130 осіб і ще 350 дістали поранення). Для продовження цього мартирологу не знадобилося довгого очікування.

В цілому, за даними статистики, з березня 2004 р. й по серпень 2017 р. в результаті терактів, здійснених радикальними ісламістами, в європейських країнах загинуло 604 особи [14]. Найтрагічніші події з найбільшою кількістю жертв відбулися в Мадриді (2004 р.), Лондоні (2005, 2017 рр.) Парижі (2015 р.), Брюсселі, Ніцці, Берліні (2016 р.), Стокгольмі, Манчестері, Барселоні (2017 р.). Ісламський тероризм, таким чином, перетворюється на звичайний фон європейського

способу життя. Радикальна меншість ісламських екстремістів створює негативний імідж мусульман в цілому й суттєво ускладнює процес міжкультурних комунікацій. Про це свідчать результати дослідження «Religions monitor», здійсненого приватним фондом Бертельсмана (Bertelsmann Stiftung) на основі репрезентативної вибірки, в яку увійшло 8500 мусульман, що опинилися в одній з п'яти країн Європи (Австрія, Німеччина, Франція, Швейцарія, Британія) до 2010 р., тобто до теперішньої міграційної кризи [3].

Ступінь інтегрованості мігрантів в європейське суспільство вимірювався за чотирма параметрами – працевлаштування, знання мови, рівень освіти, соціальні контакти. З п'яти зазначених країн Німеччина дала достатньо високі показники робочої зайнятості мігрантів (в середньому вони не відрізнялися від показників немусульман) й такі ж високі показники опанування німецької мови (73 % дітей з мусульманських родин користувалися нею як рідною). 84 % німецьких мусульман зазначили, що вони регулярно проводять час з друзями – немусульманами. Але при цьому 19 % німців (майже кожний п'ятий) зазначили, що вони не хотіли б мати мусульман в якості своїх сусідів (в Австрії цей показник становив 25 %). Показник немусульман в Німеччині, що сприймають іслам в якості загрози для себе, в 2012–2015 роках збільшився з 53 до 57 % [3].

Підкреслимо ще раз, що в поле дослідження фонду Бертельсмана не потрапила ситуація 2015–2016 рр., викликана стихійним прибуттям в Європу величезної кількості біженців, що в своїх життєвих стратегіях і суспільних вчинках керуються дещо іншими мотиваціями, ніж трудові мігранти. Міграційна криза не лише загострила суперечності, притаманні європейському мультикультуралізму. Вона наочно продемонструвала роль та значення в ньому, крім економічних чи політичних аспектів, власне культурного складника. Групові напади на жінок, здійснені мігрантами в новорічну ніч 2016 р. у німецькому Кельні, викликали у європейських учасників інциденту реакцію, що в категоріях культурології визначається поняттям «**культурний шок**». Це не метафора. **Це стан фрустрації, пригніченості, розгубленості, який виникає внаслідок втрати особою звичних для неї форм комунікації, її зрозумілих знаків та символів** [12, с. 230–231]. Втрата спричинюється саме культурними різницями, культурними розбіжностями. В цьому випадку вони були пов'язані не з радикальними настроями джихадизму, а з абсолютно різними системами гендерних уявлень про припустимі та неприпустимі форми комунікації чоловіків і жінок, що історично сформувалися в європейському та мусульманському суспільствах.

Мусульманське суспільство засновується на чоловічому домінуванні, яке утверджується та презентується в деяких ісламських країнах через систему досить специфічних звичаїв, правил і норм поведінки. Те, що було вчинено в Кельні, арабською мовою називається «*tahagush ġama'I*» (перекладається як «переслідування», «приставання»). В країнах Північної Африки поширюється, принаймні, з 1950-х років. Має статус чоловічої гри, проте закінчується для жінок справжнім звалтуванням. Може кваліфікуватись як

системна реакція мусульманських чоловіків на спроби жінок відхилятися від традиційно предписаних їм норм поведінки та порушувати питання про жіноче рівноправ'я [13; 15]. «Taharrush ġama'I» вже достатньо системно практикується мігрантами й в самій Європі. Виходом з кельнського шоку став, через декілька днів після події спалах громадського обурення в соцмережах, а потім – і на вулицях європейських міст. З'ясувалося, що аналогічні з кельнським інциденти в 2015 – на початку 2016 р. мали місце в Гамбурзі, Штутгарті, Цюріху, Зальцбурзі, Гельсінкі, а також під час Стокгольмського молодіжного музичного фестивалю. Новорічні свята 2018 р. пройшли вже в майже спокійному, цивілізованому форматі, адже навчена сумним досвідом німецька поліція своєчасно вжила відповідних превентивних заходів щодо підтримки громадського порядку. Зокрема, в Берліні на площі біля Бранденбурзьких воріт, куди городяни та гості столиці збираються, щоб помилуватись святковим феєрверком, спеціально для жінок були облаштовані так звані «зони безпеки». Але ж їх наявність сама по собі свідчила про припущення можливості реальної небезпеки поза межами вказаних зон.

Слід також розуміти, що **без спеціальних адаптаційних заходів мігранти самі знаходяться в Європі в стані перманентного культурного шоку**. В серпні 2015 р. ЗМІ повідомляли, наприклад, про групи шокваних сірійських біженців, які спантеличено блукали пляжем відомого нудистського курорту Хайлігендам, знімаючи на телефони, як дивину, голих відпочивальників. Звідки ж було знати біженцям про історично сформовану в Німеччині культуру вільного тіла (ФКК), яка за часів існування НДР була стихійною й чи не єдиною можливою легальною формою протесту проти тоталітаризму [7]? Адже іслам накладає суворі заборони на публічну презентацію оголеного, особливо жіночого, тіла. Подібних прикладів можна навести чимало.

Без корегування стратегій культурних комунікацій принципів культурні розбіжності з європейцями знову штовхатимуть мігрантів до самоізоляції у відокремлених гетто з тими ж негативними наслідками, про які говорилося вище. Ці розбіжності криються в

безмежній кількості дрібниць культури повсякденності, проте набувають принципового значення саме в контексті міжкультурного спілкування, оскільки кожна культура являє собою складний цілісний організм, в якому всі елементи пов'язані як між собою, так і з глибинним смисловим центром, яким, власне, й визначається культурна ментальність. Перспективи гармонізації західної секуляризованої «ментальності засобів» і мусульманської релігійної «ментальності цілей» залишаються проблематичними. Позитивний досвід Німеччини стосовно адаптації турецьких мігрантів першої хвилі не можна вважати типовим прикладом, оскільки:

а) робочі мігранти з Туреччини у своїй більшості самі прагнули інтегруватись в нове для себе середовище;

б) ідеї радикального ісламізму не отримали серед цієї категорії мігрантів широкого розповсюдження і підтримки внаслідок світського характеру самої турецької держави.

Висновки і пропозиції. Проблеми мультикультуралізму не зникнуть найближчим часом з європейського порядку денного. Вони хвилюватимуть громадськість, політикум, науковців, концентруючи дискусію навколо двох основних полемік:

1) політика мультикультуралізму приречена на провал через обмеженість її можливостей, а також через певні загрози, що можуть бути її логічним наслідком; вона не здатна запобігти соціальних конфліктів й навіть сама їх провокує;

2) політика мультикультуралізму є виправданою та підлягає удосконаленню; супутні конфлікти та суперечності можуть бути пов'язані не з нею самою, а з недостатністю заходів, що вживаються, та невмілим їх застосуванням.

Культурна багатоманітність становить один з головних викликів сучасної епохи, особливо якщо враховувати глобальний і, в той же час, варіативний характер мультикультурної реальності. Мультикультуралізм, як теоретико-методологічна основа практики культурної політики, повинен стати актуальним напрямом в розвитку сучасної культурологічної і політологічної думки.

Список використаних джерел

1. Амелин, В. Французская осень 2005 / В. Амелин // Этнопанорама. – 2005. – № 3/4. – Обкл. С. 2.
2. Бушуев, М. Выборы в Австрии: все, что нужно знать [Электронный ресурс] / М. Бушуев // Made for minds : новости и аналитика из Германии, России, Европы и мира. – Режим доступа: <http://www.dw.com/ru>, свободный. – Загл. с экрана.
3. Бушуев, М. Мусульмане в ФРГ: интегрированы, но приняты не всеми [Электронный ресурс] / М. Бушуев // Made for minds : новости и аналитика из Германии, России, Европы и мира. – Режим доступа: <http://www.dw.com/ru>, свободный. – Загл. с экрана.
4. Володарский, Ю. Viva la France / Ю. Володарский // 2000. – 2016. – 19-25 февр. (№ 7.) – С. С 2–С 3.
5. Галева, А. Мультикультурализм, по-видимому, мертв. Что дальше? / А. Галева // Обсерватория культуры. – 2007. – № 6. – С. 36–39.
6. Гасанова, Н. К. Мультикультурализм в культурной политике / Н. К. Гасанова. – Москва : Этносоциум, 2014. – 222 с.
7. Германия обнаженная : одежда здесь не к месту // 2000. – 2015. – 28 авг.–3 сент. (№ 17.) – С. С 8.
8. Жангожа, Р. Мультикультурализм : pro et contra / Р. Жангожа ; НАН Украины, ГУ «Ин-т всемир. истории». – Львов ; Киев : [б. и.], 2016. – 208 с.
9. Ле Коадик, Р. Мультикультурализм / Р. Ле Коадик // Этнопанорама. – 2005. – № 3 / 4. – С. 58–68.
10. Майборода А. Мультикультурализм – рецепт от фобий или их источник? / А. Майборода // Зеркало недели. – 2015. – 26 сент.–2 окт. (№ 35). – С. 7.
11. Михайлов В. В Бундестаге – нацисты. Впервые с 1945 года / В. Михайлов // Рабочая газета. – 2017. – 26 сент. – С. 1.

12. Подольская Е. А. Кредитно-модульный курс культурологии : учеб. пособие / Е. А. Подольская, В. Д. Лихвар, Д. Е. Погорельный. – 6-е изд., перераб. и доп. – Киев : Фирма «Инкос», Центр учеб. лит., 2007. – 332 с.
13. Рублев, Е. Европа и Мультикультурализм. Факты к размышлению [Электронный ресурс] / Е. Рублев // EurAsia Daily. – Режим доступа : <https://eadaily.com/ru/news/2016/01/11/evgeniy-rublev-evropa-i-multikultu-ralizm-fakty-k-razmyshleniyu>, свободный. – Загл. с экрана.
14. Сотни погибших : опубликована статистика кровавых терактов в Европе за последние 14 лет [Электронный ресурс] // Апостроф. – Режим доступа : <https://apostrophe.ua/news/world/europe/2017-08-19/sotni-pogibshih-opublikovana-statistika-krovavuyih-teraktov-v-evrope-za-poslednie-14-let> /104634 http://nbuv.gov.ua/UJRN/scno_2015_1-2_18, свободный. – Загл. с экрана.
15. Тахарруш [Электронный ресурс] // Википедия : свободная энциклопедия. – Режим доступа : <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B0%D1%85%D0%B0%D1%80%D1%80%D1%83%D1%88>, свободный. – Загл. с экрана.

О. Н. Чеботаева,
НФ КНУКиИг. Николаев, Украина

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЕВРОПЕЙСКОГО МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛИЗМА

В статье раскрываются истоки и сущность специфически-европейской транскрипции мультикультурализма, его неразрывная связь с социально-экономическим развитием послевоенной Европы и ее иммиграционной политикой второй половины XX – начала XXI в. Прослеживается динамика нарастания негативных симптомов в европейском мультикультурном пространстве, их трансформация в достаточно трагические последствия террористических актов, совершённых на почве радикального исламизма. Показана взаимосвязь между распространением настроений радикального исламизма и усилением ксенофобских предубеждений среди немусульманского населения Европы. Подчеркивается значение культурной составляющей в обострении проблем европейского мультикультурализма. Акцентируется внимание на необходимости системного исследования этого аспекта с целью усовершенствования культурно-политических управленческих практик.

Ключевые слова: мультикультурализм; миграция; миграционный кризис; идентичность; исламизация; ксенофобия; толерантность; культурное разнообразие; культурная политика; культурные коммуникации.

О. Chebotaieva,
Separated Subdivision «Mykolaiv Branch of Kyiv National University of Culture and Arts»
Mykolaiv, Ukraine.

CURRENT PROBLEMS OF EUROPEAN MULTICULTURALISM

The article deals with the origins and essence of the specific European model of multiculturalism, its integral link with the social-economic development of post-war Europe and its immigration policy in the second half of the 20th and beginning of the 21st century. The concept of multiculturalism is interpreted as a sociocultural reality and as a set of political practices aimed at managing cultural diversity. There are some differences in the policies of Britain, France and Germany regarding the ways of adapting Muslim minorities. The dynamics of the growth of negative symptoms in the European multicultural space, their transformation into the tragic consequences of terrorist acts committed on the basis of radical Islamism are outlined. According to statistics, from March, 2004 to August 2017, as a result of terrorist acts committed by radical Islamists, 604 people were murdered in European countries.

The article shows the relationship between the spread of sentiments of radical Islamism and the intensification of xenophobic prejudices among non-Muslim populations in Europe. The role of the migration crisis 2015–2016 is revealed. The aggravation of the political situation in Europe, its influence on the results of the presidential (France) and parliamentary (Germany, Austria) elections of 2017 is accentuated. The significance of the cultural component in the aggravation of the problems of European multiculturalism is emphasized. The given examples include situations related to the status of religion, as well as gender practices and norms of behavior having evolved in European and Muslim societies. It is stressed that the perspectives as for the harmonization of Western secular and Muslim religious mentality remain problematic. The attention is focused on the necessity to perform the systematic study of the cultural aspect of the problem viewing the improvement of political management practices.

Key words: multiculturalis; migration; migration crisis; identity; Islamization, xenophobia; tolerance; cultural diversity; cultural policy; cultural communications.

Рецензенти: Наумкіна С. М., д-р політ. наук, професор, ПНПУ імені К. Д. Ушинського;
Семенченко Ф. Г., д-р політ. наук, професор, ХНТУ.